

Språkåret: Grammatikk kan vere så mykje. For dei fleste handlar det først og fremst om dei underliggjande reglane for eit språk.

Den første grammatikar

MENINGER

Jens Haugan
Hamar dialekt- og mållag

Men grammatikk kan bl.a. òg vere historie. Grammatikk er eitt av kjenneteikna på nasjonalromantikken som kom som kulturell påverknad frå Tyskland til Noreg på 1800-talet.

Ei side ved nasjonalromantikken var at dei enkelte nasjonane prøvde å forske på historia til sitt eige språk for å definere og legitimere nasjonen.

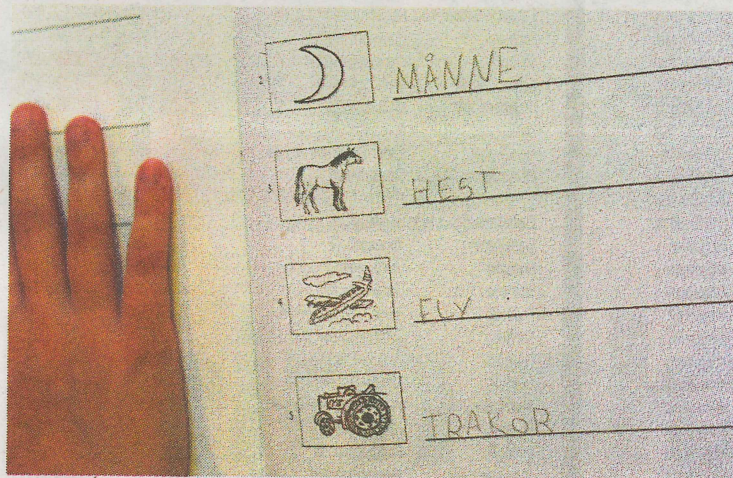
Dette hadde, som vi veit, delvis uønskte politiske konsekvensar, men det er ei anna sak.

Ein sentral person innanfor den germanske grammatikkforskinga var Jacob Grimm; den eine av dei to brørne Grimm.

Jacob Grimm gjorde eit banebrytande arbeid som sette spor etter seg. Det kan vere interessant å leggje til at våre eigne eventyrinnsamlarar, Asbjørnsen og Moe, er direkte inspirerte av brørne Grimm.

Jørgen Moe var også interessert i språk, og dette gjeld i enda større grad sonen hans, Moltke Moe, som var ein viktig bidragsytar i revisjonen av det danske skriftspråket i Noreg, og som ofte blir kalla samnorskens far.

Mens far og son Moe nok er mindre interessante i eit internasjonalt perspektiv, er Ivar Aasen den norske grammatikaren som

TEKST: Språk og grammatikk er viktige ingrediensar i ein nasjon. I Noreg har vi gjort 2013 til det nasjonale språkåret for å bevisstgjere og feire språk, skriv Jens Haugan. FOTO: SCANPIX

har vøtt ei viss merksemd utanfor Noregs grenser.

Dei fleste nordmenn vil nok også kjenne til Ivar Aasen, mens det kanskje blir vanskelegare å komme på andre norske grammatikarar – sjølv om vi faktisk har fleire som har sett spor etter seg i moderne tid, bl.a. min eigen rettleiar på doktorgraden, professor Jan Terje Faarlund, som den eine av dei tre forfattarane bak Norsk referansegrammatikk.

Men det folk flest ikkje veit noko om i det heile, er at den første grammatikken på eit germansk språk faktisk kom frå det norrøne språkområdet – Island, for å vere heilt presis.

Verket som gjerne blir kalla «Den første grammatiske avhandling», blei skrivne rundt 1150.

Nordgermanarane brukte stort

sett runer før det blei behov for å kunne skriving lengre tekstar i samband med danning av kongerike og innføringa av kristendommen.

Den første grammatikar, som vi dessverre ikkje veit namnet på, prøvde å systematisere lydane i det gammalnorske, norrøne språket og føreslo måtar å skriving på.

Blant anna føreslo han teikn for lydar som ein ikkje kunne skriving med latinske bokstavar.

Den første grammatiske avhandlinga hadde svært stor innverknad på restaureringa og revisjonen av den islandske rettskrivinga, og var nok også ei rettesnor for Ivar Aasen i sitt arbeid.

Den første grammatiske avhandling vitnar om eit høgt utdanningsnivå blant norsk-islandske lærde i mellomalderen.

Den vitnar også om at språk og grammatikk er viktige ingrediensar i ein nasjon. I Noreg har vi gjort 2013 til det nasjonale språkåret for å bevisstgjere og feire språk.

Dette er eit godt høve for å minnst den første grammatikar – som altså snakka gammalnorsk eller norrønt.

” Den første grammatikar prøvde å systematisere lydane i det gammalnorske, norrøne språket og føreslo måtar å skriving på.

■ Norsk skriftspråk har s kjennt to offisielle målform bokmål og nynorsk. Di målformene er norm (dvs. skriftfestet). I tillegg skriftspråket har vi ma hundre dialekter som ik er normert.

(Dette innlegget hand kun om bokmål og er såle ikkje et innlegg i språkkrig og nynorskmotstandere s trodde det, kan for så v slutte å lese her.)

■ Bokmål har i løpet hundre år gjennomgått rekke rettskrivningsrefor mer. I den siste reform (2005) ble skillett mello hovedformer og sideform opphevet, og valgfrihet i ord- og bøyingsform er blitt svært stor – faktisk større enn i nynorsk.

Denne valgfriheten g det mulig å skriving bokmål forskjellige måter og like ligge innenfor normalen. I er fritt fram å skriving ent konservativt eller radik Formvalget er overlatt til d enkelte skribent, og vi s mye rart.

■ Innenfor dagens offisie bokmålsnorm kan vi ski mellom tre varianter: «rik mål», «moderat bokmål», «radikalt bokmål». Tidlige var det stor avstand mello riksmål og bokmål, men e ter rettskrivningsreforme 1981 er de aller fleste rik målsord nå også tillatt i o fisielt bokmål.

■ Vi kan velge ord og bøy ningsformer som er min mulig felles med nynorsk, vi skriving da «moderat» ell «konservativt bokmål», so er tilnærmet likt riksmål.

Hvis vi velger former so ligger tett opp til nynors skriving vi «radikalt bo mål». Dette er en dialektna skriftvariant som kan be traktet som en østnorsk va riant av nynorsk.

Betegnelsen «samnorsk blir også – litt upresist brukt om radikalt bokmål.

Nesten 90 prosent av No ges skrivingeføre befolkknir skriving bokmål. Noen skriving radikalt bokmål, men d fleste skriving et noenlund moderat bokmål – som alts er temmelig identisk me riksmål.

Øg noen velger sin for